

DOF - Dansk Ornitologisk Forening

Naturoplevelser på kanten af polarcirklen

En rejse til det nordøstlige Island bragte mig tidligere på året helt tæt på polarcirklen og midnatssolens skær. Sammen med fugleoplevelserne er det lava, mos og sejlture, der former mine minder om det fascinerende anderledes land. På Island venter naturoplevelserne tålmodigt på den rette opmærksomhed.

Jeg besøgte Island i begyndelsen af juni 2013. På trods af, at solen to uger senere ville skinne døgnet rundt, afslørede indflyvningen til Keflavik ikke meget af landskabet. Hele den sydlige del af landet var dækket af skyer, og himlen forsvandt, da vi landede på jorden. Til gengæld åbenbarede et landskab i grå, brune og grønne farver.

Det nordøstlige Island

En time efter ankomsten hang jeg igen over skyerne – denne gang i et mindre fly på vej hen over øens midte. Sneklædte bjerge dukkede hist og her op gennem det grå skydække, og der var ingen tvivl om, at vinteren knapt havde sluppet sit tag i det islandske landskab.

I den nordøstlige del af landet skinnede solen, og de dominerende farver her var hvid, brun og grøn. Som vi havde set fra luften, lå der sne i bjergene, og smeltevandet fossede mange steder ned ad de mørke klipper. Der var

vand overalt, og store områder var oversvømmet på grund af kombinationen af bundfrossen jord og den hurtige afsmeltning af sne.

Brogede flokke af islandske heste ses mange steder. Sammen med fårene afgræsser de mange engarealer og skaber dermed gode betingelser for eksempelvis vadefugle. Vi fandt også reder af trolldand på marker som denne. Foto: Iben Hove Sørensen.

På Hotel Raudaskrida var vi omgivet af nys ankomne ynglefugle. Hjejle, dobbeltbekkasin, islandsk stor kobbersnepe og småspove var de mest almindelige, og det var fantastisk at se disse vadefugle kæmpe om pladsen på de fåreafræssede bakker. Selvom det hele så ens ud for mig, så var der ingen tvivl om, at især de aggressive kobbersnepper vidste præcis, hvordan pladserne skulle fordeles.

Langt de mest almindelige småfugle i landskabet var engpiber og vindrossel. Et besøg i haven hos en af de lokale guider resulterede i, at gråsiskan kom på listen – og han kunne i øvrigt prale med, at hans solsikkefrø flere gange havde lokket musvitter (en yderst sjælden art på Island) til! Faktisk var der vel nærmest tale om, at to tredjedele af Islands musvitter på et tidspunkt havde opholdt sig i hans have...

Varmt vand bobler ud af undergrunden de fleste steder, og der spares generelt ikke på det varme (let svovlstinkende) vand. I de fleste haver er der således adgang til en hotpot, hvor man til hver en tid kan tage sig et afslappende varmt bad. Da vi ankom til hotellet, sad en ældre herre i den udendørs pool med tophue på – et ikke helt sjældent syn, fandt jeg senere ud af.

Halvøen Langanes

Mallemuk og lunde er de to mest talrige ynglefugle på Island. Omkring en million par mallemukker yngler på klipperne, og der er endnu flere lunder, men det betyder ikke, at der ikke er plads til andre arter.

På turen til Langanes stoppede vi flere steder for at nyde synet af de mange havfugle på klipperne. I denne koloni ynglede lomvier side om side med polarlomvie, alk og mallemuk. Den islandske lomviebestand er på omkring 700.000 par. Foto: Iben Hove Sørensen.

Lomvie, polarlomvie og alk yngler tæt sammen på de dramatiske klippeskrænter, og flere steder kan man få et helt unikt indblik i livet i disse kolonier. Hvis man altså har nerver til at trodse vind og vejr, gå helt ud til kanten og se ned ad den lodrette klippevæg.

Her ses Jóhann Óli Hilmarsson, som er formand for BirdLife Iceland og vores guide på turen, i færd med at fotografere suler ved en koloni på Langanes-halvøen. Denne koloni er det tætteste, man kommer på en landfast sulekoloni på Island. Foto: Niklas Aronsson.

På en køretur ud til halvøen Langanes stoppede vi flere gange for at nyde netop denne mulighed. Vi gik ikke altid helt til kanten, og vi så ikke altid ned, men vi kunne både se, høre og lugte de mange havfugle. Og det bedste var faktisk, at fuglene ikke så ud til at værdige os et blik.

*Indblik i malleukkernes adfærd på reden. Fugle fløj til og fra redehylderne konstant, og både larmen og lugten fra klipperne var imponerende.
Foto: Niklas Aronsson.*

Flere gange fløj storkjover og almindelige kjover tæt forbi kysten, og en enkelt gang overraskede vi en storkjove, der havde fundet et dødt lam. Kjoverne var dog langt mere sky end de øvrige fugle, muligvis på grund af forfølgelse (se afsnittet om ederfuglefarme herunder).

Et stop ved søen Lón, der aldrig fryser til og derfor er fuld af fluer og myg, resulterede i flere odinshaner, end jeg nogensinde har set før. De små vadefugle svømmede rundt mellem hinanden i hundredevis, alle optaget af insektjagt. De mindede mest af alt om hvirvlere (små biller, der ofte hvirvler rundt på vandoverfladen).

Begge de charmerende europæiske svømmesnepper forekommer på Island, men odinshane er klart den mest talrige. Vi oplevede dem både i ferskvandssøer, floder og på havet omkring Flatey og Lundy, og ofte så vi flere hundrede sammen. Senere på sæsonen forekommer de mere spredt, men i starten af juni var sommergæsterne tilsyneladende netop ankommet. Foto: Niklas Aronsson.

Vi talte omkring 350 odinshaner i den del af søen, vi kunne se, men der var mange flere skjult rundt langs pynterne. Ederfugl, toppet skallesluger, havlit, almindelig ryle og stor præstekrave kom også på listen i dette område.

Efter at have set næsten samtlige mulige mågearter – inklusive hvidvinget måge og gråmåge - ved udløbet fra en fiskefabrik, stoppede vi ved en stor sø for at se islom og spise frokost.

Netop som vi ankom, fløj en islom ind og lagde sig på søen, og vi kunne i ro og mag betragte – og lytte til – den majestætiske fugl fra de ti centimeter tykke mospuder, der var til rådighed overalt. Jeg kan ikke komme i tanker om andre steder, hvor de naturlige observationsposter er så velegnede til fuglekiggere!

Lidt om fjeldryper

Turens (og mine) første fjeldryper kom flyvende som to gråbrune og hvide fjerbolde hen over en mudret, halvt sneklædt eng med en flok beskidte islandske heste stående i den ene ende. Faktisk var jeg i tvivl om, hvad jeg havde set. Om jeg overhovedet havde set noget.

De følgende dage fulgte heldigvis masser af oplevelser med fjeldryper, og de fleste af dem sad frit fremme – ofte på toppen af de højeste lavasten i området – eller gik parvist rundt. I starten af juni er fjeldryperne stadig overvejende hvide og derfor dårligt camoufleret i det svagt rustfarvede landskab, når sneen forsvinder.

Her ses en iøjnefaldende fjeldrypehan i det grå klippelandskab. Den hvide vinterdragt tiltrækker både rovfugle og hunner, og det er en farlig tid for hannerne, når de om foråret kæmper om hunnernes gunst. Fjeldrypen er den eneste naturligt forekommende hønsfugl i Island. Foto: Niklas Aronsson.

Det virker umiddelbart som en tåbelig strategi at vise sig frem på udsatte steder, men hannerne ved, at en fjeldrypehun næsten ikke kan modstå synet af en kridhvid han på en klippetop. Derfor er det en fordel for dem at beholde den hvide vinterdragt nogle uger endnu, når sneen endelig smelter.

Hunnerne er hurtigere til at fælde de hvide fjer og antage den mere kryptiske sommerdragt, som sikrer dem den rette camouflage i det rustikke landskab. De kan dermed - i sikkerhed for de lokale jagtfalke - tage sig god tid, når de vælger mage.

Hannen beholder sin hvide fjerdragt lidt endnu, også når han har fundet sig en hun. Men i det øjeblik, hun begynder at ruge på æggene, gør hannen sin hvide fjerdragt beskidt og holder den beskidt, lige til han fælder sin vinterdragt. Han har ikke mulighed for at befrugte flere æg, og dermed får hans egen overlevelse højeste prioritet.

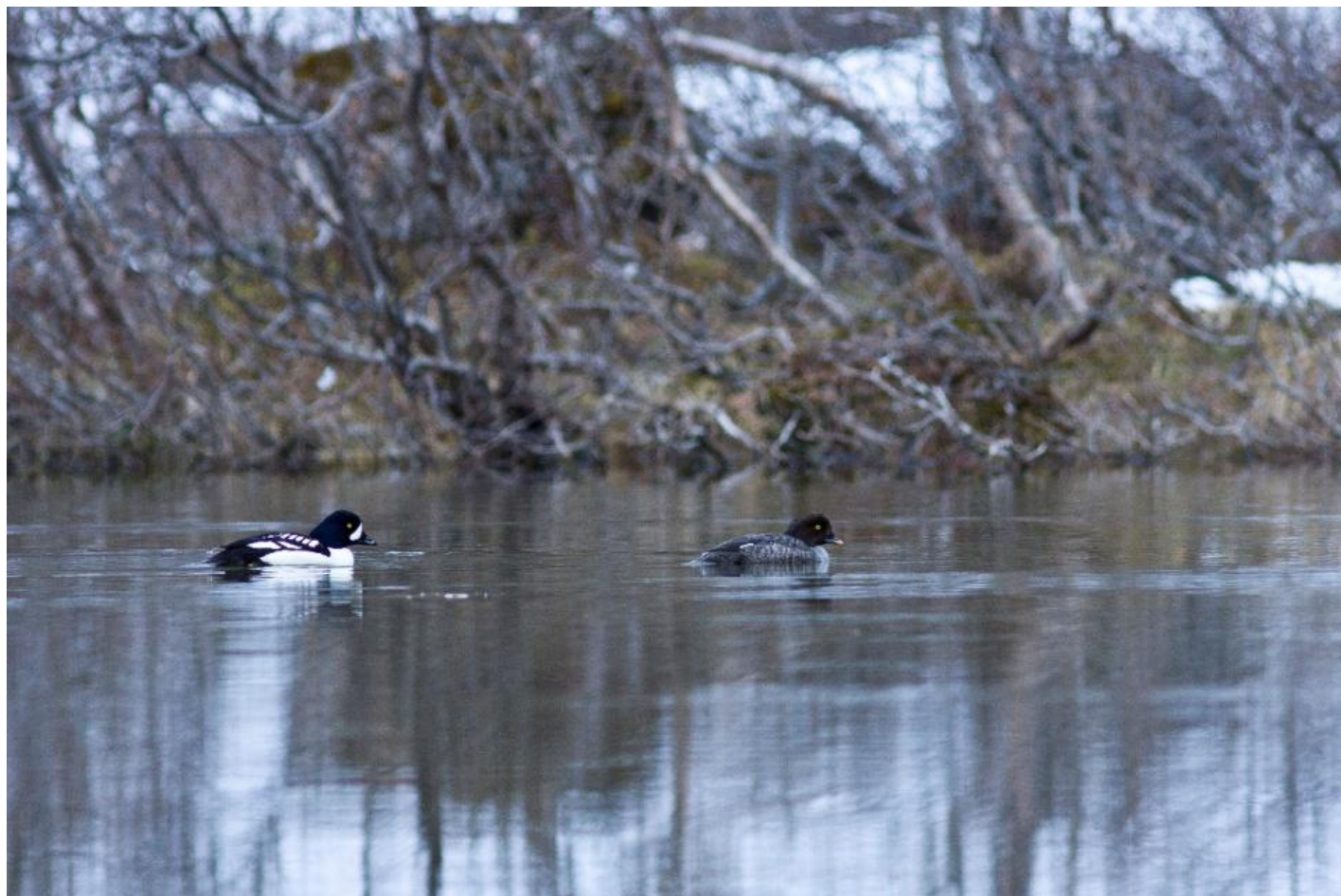
Fjeldryperne har flere parringsstrategier. Nogle er monogame og holder sig til en enkelt partner, andre er ikke. Og tænk engang: De hanner, der ikke nøjes med at parre sig med en enkelt hun, er langt mindre tilbøjelige til at mudre fjerene til. I stedet satser de på at få en chance mere, inden de fælder til den anonyme sommerdragt.

Mývatn

Søen Mývatn er uden sammenligning Islands bedst kendte fuglelokalitet. Mývatn er omgivet af størknet lava og geotermisk aktivitet, og søens overflade myldrer med ænder og andre svømmefugle.

Det klare, næringsrige vand og de mange småøer giver plads til et væld af ynglefugle, og en køretur langs søens bred resulterede i et næsten overvældende antal ænder og svømmefugle – i løbet af meget kort tid havde vi set samtlige af de arter, vi havde forventet at se på disse kanter.

Landmænd i lokalområdet sætter kasser op til islandsk hvinand, som ynder at yngle i højden præcis som vores hjemlige hvinand. Her gavner kasserne dog begge parter, og de sættes primært op for at lette indsamlingen af æg. De første æg i hvert kuld indsamles og spises, hvorefter ænderne får lov til at yngle i fred. Noget for noget.

Islandsk hvinand er en af de fuglearter, som lokker ornitologer og fotografer til Island, idet udbredelsen af islandsk hvinand i Europa er begrænset til Island. Artens islandske navn betyder noget i retning af 'husand', da de hulrugende ænder gerne går i redekasser. Foto: Niklas Aronsson.

Har man kun en enkelt dag til rådighed i den nordlige del af landet, så er Mývatn helt bestemt et besøg værd – og har man flere, kan man sagtens opholde sig ved den store, lavvandede sø i dagevis. Fuglefotografer har kronede dage her, hvor hvert øjeblik kan bringe en unik fotomulighed med sig, og ornitologer med hang til fordybelse vil nyde hvert sekund.

Her ses søen Mývatn, som næsten bør være obligatorisk at besøge, når man som fugleinteresseret besøger Island. Søen tiltrækker et imponerende væld af andefugle af forskellige arter, og omgivelserne er helt unikke. Læg for eksempel mærke til den askefarvede lavasøbred stort set uden vegetation. Foto: Iben Hove Sørensen.

En del af lavaen ved Mývatn stammer fra et vulkanudbrud i 1723. Efter næsten 300 år ligger de sortgrå lavamarker stort set øde hen. Man finder stadig kun mos på de gråsorte sten, selvom der i revner og sprækker findes op til fem centimeter høje planter. Et forsigtigt gæt fra de lokale lyder på, at der om cirka 700 år måske vil vokse træer her - men på denne type lava vil der selv til den tid være tale om spredt, lav vegetation.

Bevæger man sig lidt væk fra søen, befinder man sig i et af de mest bizzarre landskaber, jeg nogensinde har set. Jorden er gullig, og såvel lavninger som bjerge og skråninger er helt nøgne. Måske på grund af de svovlholdige gasser, som jorden spyder ud rundt omkring.

I dette sære landskab findes der kogende mudderpøle, varme turistbade, kraftværker fra 1960'erne og masser af underjordisk aktivitet. Her bager de lokale brød under jorden, og de bader i varme kilder, hvor de kan komme til det. Begge traditioner rækker hundreder af år tilbage i tiden – tilbage til en tid, hvor begreber som spa, wellness og stenovne endnu ikke var blevet moderne.

På vejen hjem passerede vi igen en del af ruten omkring Mývatn, og det blev endnu en gang klart, at søen er et helt fantastisk sted at se på ænder. Stort set alle arter kunne ses fra bilen – ud over hvinand og islandsk hvinand så vi blandt andet pibeand, trøldand, bjergand og spidsand.

Strømandens navn forklarer sig selv, når man oplever arten i dens foretrukne habitat. Her ses et par svømmende rundt i den rivende flod Laxá, hvor de sammen med artsfæller samt islandske hvinænder boltrede sig i den hvirvlende strøm. Foto: Niklas Aronsson.

Strømand opholder sig ikke i selve søen, men derimod i floder og hurtigtstrømmende vandløb i området. Ved første øjekast imponeres man af de smukke dykænders fjerdragt og usædvanlige farvesammensætning, men efter ganske kort tid er det ændernes adfærd, man imponeres over.

Her ses landskabet omkring floden Laxá, hvor både strømmand og islandsk hvinand holder til. Et sandt paradis for både fugle, fotografer og naturelskere. Foto: Iben Hove Sørensen.

I de kolde, islandske floder plasker strømmanderne rundt i rivende strømhvirvler, tilsyneladende helt uden at miste hverken retning eller balance. Ind imellem forsvinder de under overfladen og dukker op adskillige meter fra udgangspunktet, men selv i disse situationer følges parrene ad.

Skjálfandi Bugt & Flatey

Der er mange ting, man ikke bør snyde sig selv for, når man besøger Island. En af disse er en tur på havet. Island ligger på den undersøiske ryg mellem Europa og Grønland og er omgivet af hav, så langt øjet rækker.

Havfuglene har det godt på øen, fordi havet omkring Island myldrer af liv. Det trækker også hvaler til, og kombinationen af havfugle i enorme antal og havpattedyr i enorm størrelse imponerer selv de mest hårdhuede eventyrere.

Man skal pakkes godt ind, inden man sejler ud i de islandske fjorde. Indpakningen tjener både til at holde varmen og til at sikre, at man flyder ovenpå, hvis man skulle være så uheldig at falde i det kolde vand. På billedet ses Niklas Aronsson, Matthew Merritt, Iben Hove Sørensen (artiklens forfatter), Sophie Jaquier, Jóhann Óli Hilmarsson og bådens kaptajn. Vi sejlede ud fra havnen i Húsavík.

To dage før vores første sejltur fra havnebyen Húsavík var der blevet set blåhvaler i Skjálfandi Bugt, og selv guiden kunne ikke skjule forventningens glæde, da vi sejlede ud i den lavbandede gummibåd.

I nogle minutter var vi stumme af beundring over det fantastisk smukke landskab, vi bevægede os rundt i. Set fra havet var bjergene både højere, smukkere og mere sneklædte, end vi havde bemærket fra vejen, og solen strålede fra en skyfri himmel.

Her ses en mallekuk i luften over Skjálfandi. Foto: Niklas Aronsson.

Flokke af terner og måger fløj rundt i bugten, og vi var flere gange tæt på at sejle ind i mallekukker, som dovent lod vinden fragte sig væk fra båden. Næsten fremme ved bugtens modsatte side gik det op for os, at det ikke var bølgesprøjt, vi havde set i det fjerne – det var blåst fra hvaler! At dømme ud fra den kraft, hvormed udåndingsluften blev sendt op i luften, var der endog meget store hvaler i bugten.

Vi sejlede helt tæt på, og blev omsider belønnet med en pukkelhval, som dukkede op lige ved siden af os. Kort efter var der endnu en, og det gik op for os, at vi sad i en gummibåd midt i en flok på mindst fem fouragerende pukkelhvaler.

Det var en fantastisk oplevelse af se de store dyr bryde vandoverfladen, trække vejret og forsvinde igen, og vi sad i lang tid bare og sugede indtryk til os. Flere gange fik vi de karakteristiske halefinner at se, og flere gange så vi hvalerne presse vand ud gennem de lukkede barder, mens de gled forbi tæt på overfladen.

Fuglene fulgte hvalerne, eller også fulgte de alle sammen usynlige flokke af fisk under havets overflade; i hvert fald dukkede de store hvaler ofte op lige under flokke af havfugle.

Flere af hvalerne kom tæt på os i Skjálfandi-bugten, og de var næsten altid ledsaget af fugle. Terner, måger og mallemukker fulgte de store havpattedyr og hjalp os med at følge deres færden. Her ses en vågehval. Foto: Niklas Aronsson.

I løbet af vores tid på havet dukkede fem eller seks vågehvaler og adskillige marsvin også op, og ingen følte sig snydt af manglen på blåhvaler. Der var virkelig mange fugle i luften. Havterne og mallemuk var de mest talrige, men også lunde, gråmåge og hvidvinget måge var at finde i de store flokke.

Fra hvalernes frokost fortsatte turen til Flatey, som er en ø lidt uden for bugten. Her bydes man velkommen af havnens lundekoloni og udsigten til en idyllisk ø med meget få huse og et landskab præget af den barske natur. Vender man sig om, bliver man endnu engang bjergtaget af synet af bjergene omkring Skjálfandi Bugt.

Lunden er Islands mest talrige ynglefugl. Størrelsen af kolonierne varierer meget, men på alle egnede lokaliteter slår den lille alkefugl sig gerne ned og underminerer bakker og skrænter. Her ses en mindre flok ved havnen på Flatey. Foto: Niklas Aronsson.

Det er ikke kun lunder, der yngler på Flatey, men mere iøjnefaldende end ynglefuglene var de mange stenvendere, ryler og odinshaner, der rastede rundt om øen. En ung jagtfalk havde heldet med sig og fangede en vadefugl på stranden. Et par steder overraskede vi de lokale snespurve, og ønsket om en sjælden spurvefugl fik hver gang pulsen op – desværre helt uden grund.

Lundey – lundernes ø

En anden sejltur, som helt klart er det hele værd, er en tur til øen Lundey, som yderst i bugten stikker brat op af havet. Øen minder mest af alt om en gigantisk, grøn myretue, der summer af liv. Her yngler 30-40.000 par lunder, og man kan ikke komme i land på øen.

Her ses et udsnit af lundernes ø i Skjálfandi Bugt. Lundeey er gennemhullet af lunderne, og man tror knapt sine egne øjne, når man opdager de mange tusind redehuller. Foto: Iben Hove Sørensen.

Hver eneste synlige flade på øen er gennemhullet af lunderne, og da vi nærmede os øen, var vi til alle sider omgivet af de karakteristiske alkefugle. De var på land, til vands og i luften overalt omkring os.

Lunderne er relativt dårlige til at lette fra vandet, og i mange tilfælde nåede de ikke op i luften, inden båden kom for tæt på. Forsøgene på at lette blev så prompte erstattet med hurtige dyk, hvorpå lunderne forsvandt under havets overflade sammen med hvalerne. I modsætning til Flatey har Lundeey aldrig været beboet, om end der både findes et fyr og en jagthytte på øens flade top.

Jagtudbyttet fra øen består udelukkende af lunder og lundeæg, og der er de senere år blevet høstet betydeligt færre fugle og æg end tidligere. I takt med, at områdets fiskebestand dykker, falder lundernes ungeproduktion, og antallet af unger er nu foruroligende lavt. Heldigvis er lunderne langlivede, og det er forhåbentlig ikke for sent at bringe bestanden på ret køl igen.

Ederfuglefarme

Island er på mange måder fuglenes land. Islændingene har længe levet med og af fuglene, og islandske hvinand er ikke den eneste andeart, der får en hjælpende hånd. I hundredevis af år har islænderne haft ederfuglefarme.

Ederfuglen er Islands mest almindelige andefugl, og arten har altid været fredet på øen. Der er flere ederfugle på Island, end der er individer af alle de andre andefugle tilsammen, og på grund af ederfuglefarmene yngler ederfuglen i kolonier mange steder på Island.

Jeg besøgte Farm Bjorg, som ud over ederfugle har køer, får og grise. På en lille ø i en gletcherflod bag gården ligger en ederfuglekoloni, som har udsigt til nogle af Islands stejleste klipper. Her går de lodrette vægge op til 125 meter op i luften, og klipperne – som om sommeren er for løse og farlige at klatre på - dækkes om vinteren af tyk is. Isen, som efter sigende er til at stole på, tiltrækker isklatrere fra hele verden.

På Farm Bjorg blev vi sejlet over til den ø, hvor ederfuglene yngler. Kun de allerførste par havde slået sig ned, da vi besøgte kolonien, men der var flere på vej. På billedet her ses en redeplads, som ved hjælp af en lille hulning og lidt vragester er gjort mere tiltrækkende for ederfuglene. Redekasser med tag er mere sikre, men ederfuglene foretrækker åbne redepladser som denne. Foto: Iben Hove Sørensen.

På Farm Bjorg har de omkring 300 ederfuglereder, men de største farme er på helt op til 6000 par. 60 reder giver et kilo dun, hvilket er nok til en dyne. Dunene sælges primært til Japan, og dun af høj kvalitet indbringer en anseelig sum. En sum, der er stor nok til, at farmerne som regel ikke beholder de bedste dun selv.

Hvis der ikke fandtes ederfuglefarme, hvor menneskers tilstedeværelse kunne beskytte de sårbare kolonier, så ville der formodentlig ikke findes ederfuglekolonier på de islandske fastland. Polarræv, mink, havørn, måger og kjoever er alle potentielle trusler, og visse steder bekæmpes disse rovdyr desværre stadig omkring farmene.

Nye krydser

Det er helt forkert at vælge at tage til Island – eller at lade være - på baggrund af længden af den forventede artsliste. På min 5-dages tur endte artstotalen på 74, og kun fem af disse var nye VP- og verdensarter for mig. En af disse var en amerikansk pibeand, de øvrige var islandske ynglefugle.

På Island ser man selv de velkendte arter på nye måder. I langt højere antal. Og omgivet af en natur, der i dén grad kan rumme dem. Man tillader sig selv at tænke på, hvordan arter som dobbeltbekkasin og hjejle burde have det i Danmark. Og man har fornøjelsen af at opleve fugle som nordisk lappedykker og rødstrubet lom på ynglepladserne.

Nordisk lappedykker sås mange steder, og hver gang nød vi synet af de smukke fugle med det iltre temperament. Nordisk lappedykker er den eneste lappedykkerart, der yngler på Island. Foto: Niklas Aronsson.

Mine første strømænder så jeg på vejen hjem fra en 17 timer lang fugletur. Jeg småsov bag i bilen, da der pludselig blev råbt højt. Vi gjorde holdt midt på en bro i næsten-midnatssolens skær, og et stykke under os lå tre strømænder og sov på en lille ø midt i en rivende flod.

Vi jublede alle – krydset var i bogen - men heldigvis ventede der mange flere stunder og langt mere fantastiske oplevelser med denne smukke art, som man i Vestpalæarktisk kun kan forvente at se på Island i yngletiden.

I midnatssolens skær løber man ganske enkelt tør for kræfter, før man løber tør for timer.

 Dato:
30. 12. 2013

 Skrevet af:
Iben Hove Sørensen

 Fotos af:
Iben Hove Sørensen
Niklas Aronsson

 Emner:
REJSER

 Tags:
FUGLETUR, HVALER, ISLAND, ISLANDSK HVINAND, STRØMAND

Kilder

Air Iceland
Artikel om fjelddryper
Fjallasýn
Fuglavernd - BirdLife Iceland
Gentle Giants
Hotel Raudaskrida
Icelandair
Jóhann Ólis hjemmeside
The Icelandic Birding Pages
Wildlife Iceland